Θεώρημα ΚΕ'.

§. φνβ'. „ Η διαμονὴ καὶ διαδοχὴν νοουμένη, τοῦ μᾶλ-
„ λον καὶ ἧττον πάμπαν ἐστὶν ἀνεπίδεκτος.

Ἐφ' ὧν γὰρ πλείους ἢ ἐλάσσονες μοῖραι ἅμα τε καὶ ὁμοῦ τῆς ἑκάστης τελειότητος πεφύκασιν ἑνοῦσθαι, ἐπιτάσεώς τε καὶ ἀνέσεως τὰ τοιαῦτα, ταὐτὸν εἰπεῖν τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον τυγχάνειν ἀνομολογοῦνται ἐπιδεκτικά. (ἐξ ὑποθ.) ἐπὶ δὲ τῆς διαμονῆς ἐν διαδοχῇ νοουμένης τῆς καθ' ὕπαρξιν παρατάσεως, οὐκ αὖ ἐν τῷ αὐτῷ πλείους γένοιντο τοῦ εἶναι μοῖραι, ἢ ἐλάσσονες· οὐ γὰρ ἐν ταυτῷ θάτερον τοῦ εἶναι μέρος ἐν θατέρῳ, ἀλλ' ἐκτὸς θατέρου, ἤτοι παρὰ θάτερον. (τοῦτο γὰρ ἡ παράτασις ἐννοεῖν δίδωσι) καὶ μετὰ θάτερον. (τοῦτο γὰρ ἡ διαδοχή.) (§. φμζ'.) Ἄρα κτ.

Πόρισμα Α'.

§. φνγ'. Ἀπὸ τοίνυν τῆς αἰωνιότητος, τῆς διαδοχῆς, ἥ τισι δοκεῖ (§. φμς'.) κομιδῇ ἀρθείσης, ἐπεὶ καὶ τὸ αὐτὸ ἅπαν τὸ εἶναι αὐτῇ, ὡς ἐν ἀπεράντῳ τινὶ σημείῳ, οὕτως εἰπεῖν, συμφορεῖται, ἡ κατ' ἐπίτασιν τῶν ἀκροτάτων, διαμονὴ προσέσται, ἡ κυριώτατα καὶ μάλιστα διαμονή, καὶ αὐτὸ συνελόντι φάναι τοῦ εἶναι τὸ πλήρωμα. Ταύτῃ γὰρ δὴ
„ τὴν αἰωνιότητα ἀπεράντου ζωῆς ὅλην ἅμα, καὶ ὑπερτελῆ ἀπέδωκαν ἕξιν. (1) ὡς ἅτε δὴ ἠθροισμένον πως ἔχουσαν τὸ
„ εἶναι, καὶ ὁμοῦ πᾶν, καὶ ὅλην καθ' ἑαυτὴν οὖσαν. (2) καὶ τοῦ προτέρου τε καὶ ὑστέρου ἁπλῶς ἀνεπίδεκτον.

Πό-

(1) Βοέτιος ἐν παραμυθ. τῆς Φιλοσοφ. Προτ. ς'.
(2) Πρόκλ. ὁ Διάδ. ἐν Εἰσηγήσ. Θεολογ. νε'.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Πόρισμα Β'.

§. φνδ'. Της δὲ κατὰ διαδοχὴν συμβαινούσης διαμονῆς καὶ τὸ τάχιον, ἢ βράδιον ἐξεῖναι ἀπέοικεν, ὥσπερ εἴρηται. (§. φμδ'.) Τὸ μὲν γὰρ μοιρῶν πλειόνων τῆς παρατεινομένης ἐμφαίνει παρέλευσιν, τὸ δ' ἐλασσόνων. (ἐξ ὑποθ.) Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ, τουτέστιν ἅμα πλείονας, ἢ ἐλάσσονας ἐπενθυμεῖσθαι μοίρας τοῦ εἶναι, ἐπὶ τῆς ἐν διαδοχῇ ὑπάρξεως, ἐν ᾗ τοῦ εἶναι θάτερον μόριον μετὰ θάτερον, (§. φμζ'.) τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. Ἄρα κτ.

Θεώρημα Κϛ'.

§. φνέ. „ Η κατὰ τὴν αἰωνιότητα διαμονὴ τὸ μεῖζον καὶ „ ἔλαττον οὐ προσίεται· αἱ δὲ κατὰ τὰ λοιπὰ εἴδη, καὶ μάλα. Ἄπειρος γὰρ ἐκείνη, ἀρχῆς ἐπέκεινα οὖσα καὶ τελευτῆς. (§. φμέ.) Τὸ δ' ἄπειρον ἀναύξητόν τε καὶ ἀμείωτον ὄν, (§. τπζ'.) πῶς ὅλως τὸ μεῖζον εἶναι προσήσεται, ἢ τὸ ἔλαττον; Ἄρα ἡ κατὰ τὴν αἰωνιότητα διαμονὴ κτ. Ο. Η. τὸ Α'.

Τῶν δὲ ἡ μὲν ἑτέρωθεν πεπέρανται, ἡ δὲ καὶ ἑκατέρωθεν. (§. φμέ.) Διὸ καὶ τῇ μὲν ἑτέρωθεν αὖ τὰ τῆς μειαυξήσεως ἐπιγένοιτο, τῇ δ' ἑκατέρωθεν. Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. φνϛ'. „ Ορθῶς οὖν τὸ μὲν αἰώνιον ἀνελαττώτως ἔ- „ χειν καὶ ἀνεπιτάτως, τῷ Πρόκλῳ (1) εἴρηται. Τὸ δὲ παρέλλειψιν τελευτῆς ἀϊδιάζον, πρεσβύτερον καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς θεσπεσίοις Πατράσιν (2) ἐπιλέλεκται. Τῶν δὲ ὑπὸ χρό-

(1) Θεολογ. Εἰσηγήσ. ιβ'. (2) Βασίλ. Ἑξαημ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

νον τὰ μὲν μακροχρονιώτερα, τὰ δὲ βραχυχρονιώτερα οἱ πάντες φασί.

Θεώρημα ΚΖ'.

§. φνζ'. „Η κατὰ τὴν αἰωνιότητα διαμονὴ τῆς μὲν „κατὰ φύσιν διαδοχῆς πάντῃ πάντως ὑπερίδρυται. Εἰ δὲ „καὶ τῆς μεταφυσικῆς λεγομένης, τοῦτο λείπεται λέγειν, ὅ„τι τὸ χρῆμα οὐ καταληπτόν.

Ἐκείνη μὲν γὰρ μεταβολὴν εἰσάγει, καὶ ἑτεροίωσιν ἐν τῷ διαμένοντι. (§. φμς'.) Ἄπειρος δὲ οὖσα ἡ αἰωνιότης, ὡς ἀρχῆς τε καὶ τέλους ἐκτός. (§. φμε'.) „πᾶσα γὰρ ἀϊδιό„της ἀπειρίας τις ἐστίν (1). Εἴη ἂν ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἀμετάβλητός τε καὶ πάντῃ ἀνετεροίωτος. (§. τγζ'.) „Ἰδιότης γὰρ „αἰῶνος τὸ ἀρχαῖον καὶ ἀναλλοίωτον (2). Ἄρα τὸ Α'.

Ἄλλως. Τὸ καθ' ὕπαρξιν ἀναγκαῖον αὐτὸ τοῦτο ἄτρεπτόν τε εἶναι θέλει καὶ αἰώνιον. (§. σιε. κξ'.) ὥστε ἴδιον τῆς αἰωνιότητος, τὸ οἱασοῦν ἑτεροιώσεως κρείττονα ἀναδεικνυμένην, καὶ τῆς κατὰ φύσιν εἰρημένης διαδοχῆς τυγχάνειν ἀνένδεκτον. Ὃ τὸ Α'.

Ἐπεὶ δ' οὐκ ἄλλως οἷόν τε διαμονῆς λαβεῖν ἔννοιαν, εἰμὴ διὰ τοῦ προτέρου καὶ τοῦ ὑστέρου. (§. φμζ'.) Εἴγε καὶ τῆς μεταφυσικῆς ταύτης λεγομένης διαδοχῆς, (§. φμς'.) ἡ κατὰ τὴν αἰωνιότητα διαμονὴ ὑπέρκειται, εὔδηλον ὅτι τὸ χρῆμα τῆς αἰωνιότητος ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἐστὶ κατάληψιν. Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. φνη'. Τὴν κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον τοῦ εἶναι μετάβα-

---

(1) Πρόκλ. Θεολογ. Εἰσηγ. ϥδ'.
(2) Ἀρεοπαγ. Περὶ Θείων Ὀνομ. Κεφ. ι'.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Κ. Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

βασιν, Πλάτων τε αὐτὸς, (1) καὶ ὅσοι κατ' ἐκεῖνον φιλοσοφεῖν εἵλοντο, τοῦ αἰωνίου ἀπεσκευάσαντο. „ Πᾶν γὰρ τὸ αἰώνιον ὅλον ἅμα ἐστὶ, φασίν. (2) Εἴτε τὴν οὐσίαν ἔχει
„ αἰώνιον, ὅλην ἅμα παροῦσαν αὐτὴν ἔχον, καὶ οὐ τὸ μὲν
„ αὐτῆς ὑποστὰν ἤδη, τὸ δὲ εἰσαῦθις ὑποστησόμενον, ὃ μή-
„ πω ἐστίν. Ἀλλ' ὁπόσον εἶναι δύναται τοσοῦτον ὅλον κεκ-
„ τημένον ἀνελαττώτως, καὶ ἀνεπιτάτως. Εἴτε τὴν ἐνέργειαν
„ πρὸς τὴν οὐσίαν, καὶ ταύτην ἀθρόαν ἔχον ἐν τῷ αὐτῷ
„ μέτρῳ τῆς πληρότητος ἑστηκυῖαν, καὶ οἷον παγεῖσαν κα-
„ θ' ἕνα τὸν αὐτὸν ὅρον ἀκινήτως, καὶ ἀμεταβάτως. Καὶ
„ διττή τις ἡ ἀϊδιότης (ἀϊδιότητα τὴν διαμονὴν καθόλου ἀποκαλοῦντες (3). Αἰώνιος μὲν ἄλλη, κατὰ χρόνον δὲ ἄλλη.
„ Ἡ μὲν ἑστῶσα ἀϊδιότης, ἡ δὲ γινομένη. Καὶ ἡ μὲν ἠ-
„ θροισμένον ἔχουσα τὸ εἶναι, καὶ ὁμοῦ πᾶν, ἡ δὲ ἐκχυ-
„ θεῖσα, καὶ ἐξαπλωθεῖσα κατὰ τὴν χρονικὴν παράτασιν.
„ Καὶ ἡ μὲν ὅλη καθ' αὑτὴν, ἡ δὲ ἐκ μερῶν, ὧν ἕκαστον
„ χωρίς ἐστι κατὰ τὸ πρότερον, καὶ ὕστερον. Κατὰ γὰρ ταῦτα καὶ τὸ ἀξιούμενον, ὡς ἐν τῷ αἰῶνι οὔτε παρελήλυθεν οὐδὲν,
„ οὔτε μέλλει, ἀλλὰ μόνον ὑφέστηκεν. (4) Ἐδοκίμασαν δὲ καὶ οἱ παρ' ἡμῖν Θεοφόρητοι Ἄνδρες τὸ δόγμα, καὶ ὡς ὀρθὸν ἠσπάσαντο, τό,τε μέλλειν, καὶ τὸ παρῳχηκέναι, ὡς πορρωτάτω τῆς ὑπερτάτης οὐσίας στησάμενοι, καὶ τὸ ἦν καὶ ἔσται, τοῦ καθ' ἡμᾶς εἶναι χρόνου τμήματα, καὶ τῆς ῥοώδους ἀποφηνάμενοι φύσεως. (5) Τούτων ἀλλ' οὖν, οὐδὲν ἧττον, τἀναντία ἐστὶν οἷς τῶν Νεωτέρων κρατιστεύειν δοκεῖ· οὐχ ὅτι γὰρ πρὸς τὴν μεταφυσικὴν ἀκοῦσαν διαδοχὴν, οὐκ ἀποπέφυκε, φασὶ, τὸ αἰώνιον, (§. φμς΄.) ἀλλὰ καὶ οἰκειοῦσθαι αὐτὴν διατείνονται ἐξ ἀνάγκης, εἰ μέλλοι τις καὶ αὐτὸ διαμονὴ εἶναι.

---

(1) Ἐν Τιμαίῳ.
(2) Πρόκλ. Θεολογ. Εἰσηγ. νβ΄.
(3) Αὐτ. νε΄.
(4) Φίλων Βιβλ. Περὶ Κόσμου.
(5) Νύσσ. εἰς ψαλμ. Κεφ. ιά. Ναζιανζ. Λόγ. λή. Καὶ Αὐγουσ. Βιβλ. θ΄. τῶν Ἐξομολογήσ. Κεφ. ί.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ναι· (1) ὧν δή τις καὶ ἰταμώτερον τῶν ἄλλων πρὸς τὴν κατὰ τὰς Πλατωνικὰς ἔννοιαν τοῦ αἰωνίου φερόμενος, μηδενὶ λόγῳ παγιουμένην κατειληφέναι φησὶν (2). Οὐ γὰρ δηλονότι τὸ λεγόμενον, ὡς εἰ κατὰ διαδοχήν τινα εἶναι πέφυκεν ἡ αἰωνιότης, καὶ ἀρχὴν ἕξει, συνιστάναι οἷός ἐστι. πόθεν γάρ; οὐκ ἐξικνοῦμαι φησὶ τ' ἀκόλουθον. Ἀλλ' ἐξικνουμένῳ δὴ ἔοικεν ὁ Πρόκλος, εἰ μὴ κατ' ὀρθὴν ἐπιφορὰν, ἐξ ἀπαγωγῆς γεμὴν τῆς εἰς ἄτοπον. „ Εἰ γὰρ αἰώνιον, ὡς καὶ τοὔνομα ἐμφαί„νει, τὸ ἀεὶ ὄν. Τὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ γίνεσθαι ἕτερον τοῦ ἀεὶ „ὄντος, οὐ δεῖ τὸ μὲν πρότερον εἶναι, τὸ δ' ὕστερον. Γένε„σις γὰρ ἔσται, καὶ οὐκ ὄν. ὅπου δὲ μήτε τὸ πρότερον καὶ τὸ „ὕστερον, μήτε τὸ ἦν καὶ τὸ ἔσται, ἀλλὰ τὸ εἶναι μόνον ὅ „ἐστιν ὅλον, ἅμα ἐστὶν ἕκαστον, ὅ ἐστιν. (3) ὥστε ἐνέσται συμπεραίνειν σὺν Ἰωάννῃ τῷ Σκυθοπολίτῃ (4) „ ὡς αἰὼν „ἐστὶν ὅτι αἰεὶ ὤν· ὅπερ γὰρ μήτε ἦν μήτε ἔσται, ἀλλ' ἔ„στι μόνον, τοῦτο ἑστὼς ἔχει τὸ εἶναι. Ἀλλὰ γὰρ κἂν οὕτω δοίημεν ἔχειν, ἢ ταῦτα λέγεται, ἐπὶ τῆς αἰωνιότητος, τὸν γεμὴν νοηματώδη λόγον, ὃν αὐτῆς ἔχομεν, μὴ πάσης ἐξῃρῆσθαι διαδοχῆς τῆς κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον, παντί οἶμαι συμφανὲς τῷ ταῖς αὐτοῦ ἐπινοίαις προσέχοντι. Τὸ γὰρ ἀπέραντον ἐκεῖνο νῦν, καὶ ὅλον ἑστὼς, ὅλον τε ἅμα, ὑπὲρ νῦν εἶναι ἡγούμεθα τὸν ἡμέτερον, ἀμήχανον ὂν ἡμῖν, μὴ ῥύσιν τινὰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ νοήσαντας, ὅπως συνεκθέει τε τῷ τοῦ χρόνου ῥῷ, καὶ ὑπὲρ τὸν χρόνον γίνεται, ὡς πρό γε τούτου, καὶ μετὰ τοῦτον, διενθυμηθῆναι. Διό μοι δοκεῖ καὶ ὁ πολὺς τὴν θύραθεν οὐδὲν ἧττον, ἢ τὴν ἔσω σοφίαν, (τὸν ἐκ Ναζιανζοῦ λέγω) Γρηγόριος „ τὸν αἰῶνα μήτε χρόνον, μήτε „χρόνου τι μέρος, οὐδὲ γὰρ μετρητὸν, ἀποφηνάμενος, οὐκ ἔσχεν, ἥπερ ἡμῖν νοητὸς καθίσταται, τὸν ἀτρεμῆ τε καὶ πάγιον καθ' ἑαυτὸν αἰῶνα ἔξω οἱασοῦν διαστατικῆς θέσθαι κινήσεως, ἀλλὰ τῷ χρόνῳ οἷον συμπαρεικάσας, ὡς ἂν ἡμῖν τοῖς οὔπω

δι

(1) Γενουΐσ. Μεταφ. Βιβλ. α'. Προτ. ιη'.
(2) Αὐτ. Αὐτ. ἐν τῷ Σχολίῳ.
(3) Πρόκλ. Θεολογ. Εἰσηγήσ. ιβ'.
(4) Περὶ Θείων Ὀνομάτ. Κεφ. Ε'.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

διʼ ἀσθένειαν πεφυκόσι νοεῖν, δῆλος ὁπωσοῦν γένηται, αὐτοῦ τούτου καὶ συνεκίνησε, προσθεὶς „ ὡς ὅπερ ἡμῖν ὁ χρόνος ἡλίου φορᾷ μετρούμενος, τοῦτο τοῖς ἀϊδίοις αἰών, τὸ „ συμπαρεκτεινόμενον τοῖς οὖσιν, οἷόν τι χρονικὸν κίνημα καὶ „ διάστημα. (1)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Πόρισμα.

Α'.

§. φνθ'. Ἀμεταβάτως καὶ διαδοχῆς παντοίας ἐκτὸς ληφθείσης τῆς αἰωνιότητος, ἡ διαμονὴ οὐχ ὡς γένος εἰς εἴδη, τὴν διαίρεσιν ἕξει τὰ ἀνωτέρω. (§. φμέ.) Ἀλλʼ ὁμωνύμως κατʼ ἐκείνων ῥηθήσεται, τοῦ αὐτοῦ λόγου μὴ σωζομένου. Ἔνθεν τοι καὶ διαμονὴ μὲν ἔστι μάλιστά τε καὶ κυριώτατα, ἡ ἅμα πᾶσα τοῦ εἶναι σύλληψις, αἱ δὲ τῶν δημιουργημάτων ἐν ἀστάτῳ ῥοῇ σαλεύουσαι τῶν ὑπάρξεων παρατάσεις καταχρηστικώτερον διαμοναὶ λέγοιντο ἄν. Ταύτῃ τοι καὶ τὸ μὲν κατʼ ἐκείνην διαμένον, κυρίως ὄν, τὰ δὲ κατὰ ταύτας, κατὰ λόγον ὑφειμένον, καὶ οὐ συνωνύμως ἐκείνῳ, τῆς ὀντότητος ἐν μετουσίᾳ τυγχάνειν, ἀλλαχοῦ (§. ρνζ'.) ἡμῖν εἴρηται.

Θεώρημα ΚΗ'.

§. φξ'. „ Τῶν διαμενόντων οὐκ ἔστιν ἐκ διαλειμμάτων τὰ „ τῆς διαμονῆς.

Εἰ γὰρ κατὰ τὸ συνεχὲς αὐτοῖς παρατείνει τὸ εἶναι (§. φμδ'.) φανερὸν ὅτι καὶ ἀδιαλείπτως.

Ἄλλως. Κείσθω ἡ διαμονὴ ἔνθα μὲν λήγει α, ὅθεν δʼ αὖ ἀρχὴν λαμβάνει β, ὥστε τὸ μεταξὺ α καὶ β ἐγχωρεῖν διάλειμμα. Ἤτοι γοῦν κατὰ τὸ διάλειμμα τόδε, ἐξάπη εἰς τὸ μὴ εἶναι ἁπλῶς τὸ διαμένον, ἢ ἔτι περίεστιν. Ἀλλʼ εἰ μὲν ἐκεῖνο οὐδʼ ἔσται ὅλως τὸ διαμένον, οὐθʼ ὑπέστη οὕτω
τὴν

(1) Ναζιανζ. Λόγ. λή.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τὴν διάλειψιν ἡ τούτου διαμονή, τῷ δὲ τοῦ εἶναι ἐκπεσόντι συνδιεξέλιπεν. Εἰ δὲ τοῦτο, ἤτοι πάντως ἐκείνου παρελόντος πράγματι, ἡ διαμονὴ ἀπεγένετο, ἢ οὐχί. Τὸ δὲ Α'. ἀδύνατον (§. φμθ'.) τὸ Β'. ἄρα. Ἐπεὶ δὲ ταύτῃ καὶ ἀπὸ τοῦ α ἕως τοῦ β τὰ τῆς διαμονῆς σώζεται, οὐκ ἄρα διακέκοπται. Ἄρα Ο. Ε. Δ.

Θεώρημα ΚΘ'.

§. φξα'. „ Δυνατός ἐστι χρόνος κενὸς ἐκ διαλείμματος „ τῷ ἐν χρόνῳ παρυφισαμένου.

Δυνατὸν γὰρ τὸ ἐν χρόνῳ, εἰς τὸ μὴ ὂν τραπέν, ἀρχὴν εἰσαῦθις λήψεσθαι ὑποστάσεως, (§. φμε'.) ἤτοι αὐτό, ἢ ἐξ ὑπαρχῆς ἕτερον. οὕτω δέ, ὡς μὴ κατὰ τὸ συνεχὲς παρ' αὐτὸ τῆς ἐξουδενώσεως, προσυφίστασθαι τῷ παυομένῳ τοῦ εἶναι, τὸ μεταλαγχάνον, διαλείπειν δέ, ὅσον ἂν ἀποχρήσειεν, εἰς τὴν ἄλλου του, μεταξύ, εἴγε παραχθείη (καί τοι μὴ παραγομένου) διάρκειαν. Τὸ τοίνυν τῆς μεταξὺ τοῦ ὑφεστῶτος μέν, ἀπολήξαντος δέ, καὶ τοῦ ὑποστησομένου μέν, οὔπω δέ, οὕτως εἰπεῖν ἀνυποστασίας διάλειμμα, ὅτι μὲν παράτασίς τις ἐστί, καὶ διάρκεια, ἀρχήν τε καὶ τέλος ἔχουσα, χρόνος ἂν εἰκότως ῥηθείη (§. φμε'.) ὅτι δὲ τοῦ μηδενός, χρόνος κενός. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. φξβ'. Θαυμαζέτω δῆτα μηδείς, καὶ χρόνον κενὸν ἡμῶν ἀκούων εἰσηγουμένων, τὸν παρ' οὐδενὶ τυχὸν ἄλλῳ, οὔτε τῷ πρίν, οὔτε τῷ ὕστερον, ἀκουόμενον. Οὐδ' ὡς καινοτόμοις ἡμῖν, καὶ ὥσπερ δὴ κενοτόπους, οὔπω τοι καὶ κενοχρόνους τινὰς ἐν τῷ φιλοσοφεῖν ὡς δυνατοὺς παρεισάγουσιν ἐπιμεμφέσθω. Εἰ γὰρ ἀκριβεῖ νοῦ πλάστιγγι ταλαντεύσαι τις ἐθελήσειε τὰ λεγόμενα, συνεπινεύσει τάχα ἡμῖν, ὡς οὐδὲν ἀδύνατον ὑποτιθεμένοις, καὶ τῆς οὐκ ἀλόγου συμπροστήσεται δοξασίας. Τί γὰρ ἐστὶν ὃ φαμέν; Εἰ τόδε τὸ πᾶν εἰς τὸ μὴ ὂν ἐν

ὑπο-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ὑποθέσει οὐκ ἀσυστάτῳ (§. σγ΄. σκγ΄. σξγ΄. σξδ΄. σξι. υγϛ΄. υγζ΄. υγη. υγθ΄.) ἐξαπείη, (καὶ δέος οὐδὲν τοῖς ὑποτιθεμένοις, μὴ τοί γε σκιαὶ ἀΐξωσι, περὶ δυνατοῦ γὰρ ὁ λόγος) μηδὲν δ᾽ ἐκ τοῦ συνεχοῦς τὸ παραυτίκα, ἀντεισενεχθείη ἕτερον σύνταγμα. Διαρκούντων δὲ μεταξὺ τῶν ἀΰλων ἀϊδίων εἰδῶν, μετὰ πάροδον ὁποσηνοῦν τῆς τούτων αὐτῶν διαρκείας, κόσμος ἕτερος, παρὰ τοῦ δοῦναι δυναμένου, τύχοι ὑπάρξεως, (ἣ ταῦτα τῆς ὑγιοῦς ἀπᾴδοντα ἐροῦσι Φιλοσοφίας, ἀλλ᾽ οὕτως αὖ τοῖς ἐν χρόνῳ τὸ ἀναγκαῖον καθ᾽ ὕπαρξιν πρυτανεύσειεν, αἰώνια ἀντὶ ἐγχρόνων αὐτὰ ἀναδείξαντες. (§. σβ΄.) Τὸ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν μεταξὺ τῆς τοῦ Α΄. καὶ τοῦ Β΄. Κόσμου ὑποστάσεως διάλειμμα χρόνος πάντως τις κενός, τὸ μὲν διὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος, καὶ τὴν ἐν τούτοις παράτασιν τοῦ διαλείμματος, τὸ δὲ παρὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἐν χρόνῳ, καὶ πάνυ εἰκότι λόγῳ νοοῖτ᾽ ἂν καὶ λέγοιτο. Καὶ δύω ἄρα ταῦτα ἡμῖν ὑποκείσθω πολὺ τὸ ἐμφερὲς ἔχοντα, τόπος τε καὶ χρόνος· ἄμφω τε ἐπὶ τὸ εἶδος τοῦ συνεχοῦς ποσοῦ (εἰ καὶ τὸ μὲν κατὰ διαμονήν, τὸ δὲ κατὰ διαδοχήν) ἀναγόμενα, καὶ τοῦ μὲν μᾶλλον καὶ ἧττον οὐχί, τοῦ δὲ μεῖζόν τε καὶ ἔλαττον δεκτικά, καὶ ἤτοι πλήρη ὄντα, ἢ κενὰ πάντῃ νοούμενα. ἑκάτερά τε τοῖς οὖσιν (ὅπως ποτ᾽ ἂν ἔχῃ) παρυφιστάμενα. Καὶ εἰ μὲν πλήρη ἢ ταυτιζόμενα τοῖς ἐπέχουσι σώμασι, καὶ ἐνιζόμενα, εἰδ᾽ οὖν κενά, τούτοις αὐτοῖς περατούμενά τε καὶ διοριζόμενα. Καὶ ὁ μὲν πλήρης τόπος λεγέσθω ἔκτασις, ὁ δὲ κενὸς διάστημα. Ἐξ ἴσου τε ὁ μὲν πλήρης χρόνος παράτασις καλείσθω, ὁ δὲ κενὸς διάλειμμα. Τί γὰρ τὸ ἐν τόπῳ εἶναι, ἀλλ᾽ ἧπερ ἡ ἔκτασις τῆς ἐνύλου οὐσίας, καθ᾽ ἣν διάστημά τι ἴσον ἐπέχουσα, ἐκτὸς τοῦ μηδαμοῦ εἶναι νοεῖται καὶ λέγεται; ἢ γὰρ κεῖται που, τὸ ἐκτεταμένον ἐστὶν ἐν τόπῳ. Τί δὲ τὸ ἐν χρόνῳ; ἀλλ᾽ ἡ παράτασις τῆς ῥεούσης φύσεως, καθ᾽ ἣν διάλειμμά τι ἴσον πληροῦσα, ἔξω τοῦ μηδέ ποτε εἶναι νοεῖται καὶ λέγεται; ἢ γὰρ ἐστί ποτε τὸ οὕτω διαμένον, ἐστὶν ἐν χρόνῳ. Ἀλλ᾽ ὥσπερ δὴ τὸ ποῦ χωριστὸν νοεῖται τοῦ ὧδε ἐκτεταμένου, καθ᾽ ὅτι γε καὶ τούτου μεθισταμένου διὰ κινήσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ ποῦ, τὴν ἔκτασιν ἔχειν δυνήσεται τὴν αὐτοῦ, ἄλλο τι τῶν σωματικῶν, οὕτω τοι τὸ ποτὲ χωριστὸν καὶ αὐτὸ νοεῖται τοῦ

ἤδη

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἤδη ὑπάρχοντος, καθ' ὅτι γε καὶ τούτου παρῃρημένου τὸ εἶναι, κατὰ τὸ αὐτὸ ποτὲ τὴν ἰδίαν παράτασιν ἔχειν δυνήσεται, ἕτερόν τι τῶν χρονικῶν. Μηδὲν ἔνυλον ἔστω, οὐδὲ τόπος ἔσται. Παρήχθω δὴ τῶν ἐκτεταμένων καὶ ἅμα ἐφέξει τόπον. Ἐν ἀδιαιρέτῳ τὶ ἐχέτω τὸ εἶναι, οἷον σημεῖον, καὶ ἐν τόπῳ οὐκ ἔσται. οὐ γὰρ τὸ ἀδιάστατον οὐδὲ τόπον, οὐδὲ τόπου τι μέρος καθέξει. Προεκτεινέσθωσαν εἰ δυνατὸν τινὸς αἱ διαστάσεις, ἢ γοῦν συστελλέσθωσαν, τῇ μὲν κατὰ τὸ μεῖζον χωροῦσαι, τῇ δὲ κατ' ἔλαττον, ἔσται δὴ μείζων, ἢ ἐλάσσων, καὶ ὁ κατ' αὐτό, ὃν ἐπέχει τόπος. Ἐκ παραλλήλου μηδὲν ὑπαρχέτω, καὶ οὐδὲ χρόνος ἔσται. Ἀρξάσθω τι τοῦ εἶναι, καὶ ἅμα ἄρξεται καὶ ὁ κατ' αὐτὸ χρόνος. Ἐν ἀκαρεῖ παραχθὲν, εἰς τὸ μὴ ὂν ἐξεπέσθω, οὐκ ἔχει χρόνον. Τὸ γὰρ νῦν οὐδὲ χρόνος, οὐδὲ χρόνου τι μέρος. Παρατεινέσθω ἐπὶ ποσὸν, ἢ μειούσθω, ἡ τούτου ὕπαρξις, τῇ μὲν κατὰ τὸ μεῖζον, τῇ δὲ κατ' ἔλαττον, καὶ πολὺς ἔσται, ἢ βραχὺς ὁ χρόνος. Ἀλλ' ἐκκείσθω διῃρημένα ἀλλήλων σώματα, καὶ χωρὶς κείμενα, μηδέν τε τούτοις μεταξὺ παρεγχωρείτω σῶμα ἕτερον. Τὰ μὲν ἐπεχόμενα ἐκείνοις διαστήματα πλήρη, τὸ δὲ μεταξὺ, καὶ μὴ, κενόν· ἢ, ὅπερ εἰς ταυτὸ φέρει, τὰ μὲν τόποι εἰσὶν ἐνεργείᾳ, οἱ δὲ τόποι δυνάμει. Ὡσαύτως δέ τι ὑπαρχέτω ἐκ διαλειμμάτων, ἐναλλὰξ τοῦ εἶναι τυγχάνον τε καὶ στερούμενον, καὶ τὸ μεταξὺ τῆς τε Α'., καὶ τῆς Β'. τούτου ὑπάρξεως, μηδέν. Οἱ μὲν καθ' οὓς αὖ ὑπάρχοι, χρόνοι ἔσονται πλήρεις, οἱ δὲ καθ' οὓς αὖ ἀνύπαρκτοι ἢ κενοί· ἢ γοῦν, ὃ εἰς ταυτὸ τείνει, οἱ μὲν χρόνοι ἐνεργείᾳ, οἱ δὲ δυνάμει. Τὸ τοίνυν παράλληλον ἐν ἀμφοῖν ταῖς ὑποθέσεσιν οὕτως ἀκριβῶς διασώζεται. Πλὴν ὅσον δύω μὲν ὁμοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐντοπίζεσθαι οὐ πεφύκασι, διὰ τὸ τῆς ὕλης ἀδιαχώρητον, δύω δὲ, καὶ πολλὰ ἅμα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον παρεῖναι, οὐδὲν κωλύει. Ἐκεῖνο δὲ τοῖς εἰρημένοις δοκεῖ προσίστασθαι, ὅτι χρόνον τινὰ αὐτοῦ τοῦ ἐν χρόνῳ ὄντος, οὕτως εἰσάγειν ἐοίκαμεν, οἱ ἀνωτέρω τὴν διαμονὴν μηδὲν πράγματι τοῦ διαμένοντος διακρινόμενον ἀποδεῖξαι φθάσαντες. (§. φμθ'.) Καὶ πρὸς δὴ τούτῳ, ὅτι τῆς διαμονῆς τὰ διαλείμματα ἀπελάσαντες ὡς μηδὲν προσήκοντα, (§. φξ'.) ταῦτα ἐπὶ τῆς αὐτῆς εἰσάγοντες αὖθις λανθά-

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

θαυόμεθα. Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἀντίξουν οὐδὲν, οὐδ᾽ ἀντιπῖπτον εἰσηγούμεθα, συνιδεῖν ἐπιστήσασι ῥᾴδιον. Πρὸς μὲν γὰρ τὸ α. φαμὲν, τὴν θετικήν τε καὶ πλήρη διαμονὴν, ἀδιάστατον εἶναι τοῦ διαμένοντος. (§. φμθ΄.) καὶ τὸν πλήρη δὲ χρόνον τοῦ ἐν χρόνῳ, κενὴν δὲ καὶ τὴν κενὴν διαμονὴν, καὶ κατὰ διάλειμμα, ἣν καὶ αὐτὴν τοῦ ἐν χρόνῳ διαμένοντος, οὐκ ἀλόγοις ὑποπίπτειν ἐπινοίαις ἐνταῦθα (§. φξα΄.) διατεινόμεθα· ὃ καὶ ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως οὐδὲν ἧττον ἐπαληθεύει, καὶ τῆς ψιλῆς διαστάσεως, ὧν ἡ μὲν τοῦ σώματος ἀδιάζευκτος ἐστὶν, ἡ δὲ καὶ μάλα. Πρὸς δὲ τὸ β΄. ἀπαντήσομεν, ὅτι παρελόντος τοῦ διαμένοντος, τὰ τῆς διαμονῆς ἐστὶν ἀδιάλειπτα, ἐκείνῳ δὲ διαλείποντι, καὶ ταύτην συνδιαλείπειν δικαιότατον (§. φξζ΄.) Αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ ταῖς ἐκτεταμέναις τῶν οὐσιῶν παρασυμβαῖνον ἔπεστιν ἰδεῖν, αἷς συνεχιζομέναις μὲν, καὶ τὰ τῆς ἐκτάσεως συνεχῆ, διεστηκυίαις δὲ ἀπ᾽ ἀλλήλων, συνδιακέκοπταί πως καὶ αὐτὴ, καὶ συνδιέστηκεν, οἷον διαχαίνουσα. Ταύτῃ τοι καὶ τῇ ἐκτάσει τῆς παρατάσεως τὰ ἴσα παθούσης, τῇ μὲν τὰ διαστήματα, ταὐτὸν εἰπεῖν τοὺς κενοὺς τόπους, τῇ δὲ τὰ διαλείμματα, ἤτοι τοὺς κενοὺς χρόνους, συμπαρυφίστασθαι οὐδὲν ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ πάνυ εὔλογον.

Θεώρημα Λ΄.

§. φξγ΄. „ Οὔθ᾽ ἡ αἰωνιότης μετρητόν τι ἐστὶν, οὔθ᾽ ἡ ἀϊ-
„ διότης.

Ἡ μὲν γὰρ ἀρχῆς καὶ τέλους ἐστὶν ἐπέκεινα, ἡ δὲ τέλους. (§. φμε΄.) Διὸ ἡ μὲν ἑκατέρωθεν, ἡ δὲ ἑτέρωθεν περάτων ὑπερεκπίπτουσα. Τὸ δὲ μετρητὸν ὡρισμένον· ἴσον γὰρ τῷ μέτρῳ πλεονάκις, δεῆσαν, ἐφαρμοσθέντι. Τό,τε μέτρον ἐξ ἀνάγκης ὥρισται. (§. φμη΄.) Ἄρα οὔθ᾽ ἡ αἰωνιότης, κτ.

Σχόλιον.

§. φξδ΄. Οὐδὲν ἄλλο καὶ τῷ μεγάλῳ Γρηγορίῳ εἴρηται.
„ (1)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Κ. Τ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

„ (1) τὸν αἰῶνα μήτε χρόνον, μήτε χρόνου τι μέρος, ὡς „ οὐδὲ μετρητὸν φιλοσοφήσαντι.

Θεώρημα ΛΑ΄.

§. φξέ. „ Μετρητὸν ὁ χρόνος.

Χρόνος γὰρ ἡ κατὰ τὸ συνεχὲς παράτασις τῆς ὑπάρξεως (§. φμδ.) ἡ ἀρχήν τε καὶ τέλος ἔχουσα. (§. φμέ.) Καὶ ποσοῦ τοίνυν εἶδος ὁ χρόνος τυγχάνων ἀνωμολόγηται. (2) Τὸ δὲ ποσὸν πεπερασμένον. Τὸ δὲ πεπερασμένον μετρητὸν, ἅτε δὴ ἐλάσσονι ὡρισμένῳ ὄντι ποσῷ, ὅσον ἐστὶν, ὁριζόμενον. Μέτρον γὰρ τὸ ὡρισμένον ὂν, καὶ ὁρίζον. (§. φμή.) Ἄρα κτ.

Θεώρημα ΛΒ΄.

§. φξς΄. „ Μέτρον χρόνου εἰδικῶς μὲν ἐστὶν ὁ χρόνος, „ ὑλικῶς δὲ, ἡ πλειόνων τινῶν μεταπιπτόντων εἰς ἄλληλα, „ ἀλληπάλληλος διαδοχή.

Εἰδικὸν μέτρον ἐστὶν (ἐξ ὑποθ.) τὸ ὁμοειδὲς ὂν τοῦ μετρητοῦ. Ὅτι καὶ λόγος τις ἐστὶ μεταξὺ τούτων ὁ κατὰ πηλικότητα, ὃν σὺν Εὐκλείδῃ ὁριζόμεθα τὴν ὁμογενῶν, τουτέστι τὴν ὁμοφυῶν τινα σχέσιν. Μέτρον δὲ παρατάσεως παράτασις ἐστὶ τῆς ἀορίστου ἢ ἄλλοθεν ὡρισμένη, τῆς μείζονος ἢ ἐλάσσων. (§. φμή.) Ἡ δὲ παράτασις ἥτε ὡρισμένη, καὶ ἡ διορίζομένη (§. φμή.) ἑκατέρα χρόνος. Μέτρον ἄρα εἰδικῶς ἐστὶ χρόνου χρόνος. Ο. Η. τὸ Α΄.

Ὑλικῶς δὲ μέτρον χρόνου, τὸ τὸν μετροῦντα χρόνον, ὡρισμένον τε καὶ δῆλον ἡμῖν καθιστῶν. Τοῦτο δὲ οὐδὲν ἀλλ' ἢ ἡ πλειόνων τινῶν εἰς ἄλληλα μεταπιπτόντων, ἀλληπάλληλος ἂν εἴη διαδοχή. Ἄρα ὃ τὸ Β΄.

Πο-

(1) Ναζιανζ. Λογ. λή.
(2) Ἀριστ. Περὶ Κατηγ. Ποσ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Πόρισμα.

§. φξζ΄. Οἱ τοίνυν τὸ τοῦ χρόνου μέτρον, τοῦ χρόνου αὐτοῦ, ἢ χρόνος ἀντιδιαστέλλοντες, τὸ ὑλικῶς ὑπουργοῦν εἰς μέτρον νοεῖν ἐοίκασιν.

Σχόλιον.

§. φξη΄. Τὸν θετικόν τε καὶ φαινόμενον, καὶ κοινῇ λεγόμενον χρόνον (§. φμδ΄.) αὐτὸ εἶναι τὸ ὑλικῶς ἡμῖν εἰρημένον μέτρον τοῦ χρόνου, ὁ Ὀλλανδὸς Μουσχεμβροέκιος (1) ἐγνωμάτευσεν. Εἶναι γὰρ ἐκεῖνον ὡρίσατο τὸ αἰσθήσει ληπτὸν, καὶ ἐξωτερικὸν, ὁποῖον δήποτε τῆς διαμονῆς διὰ κινήσεως μέτρον. Εἶναι δὲ μέτρον καταχρηστικώτατα λεγόμενον τὸ τοιοῦτο, ἅτε δὴ καὶ τῆς διαμονῆς αὐτῆς διαφορώτατον. Τοῦτο γοῦν τῶν ὁμολογουμένων εἶναι δοκεῖ, ἀεὶ τὸ μέτρον τῆς αὐτῆς εἶναι δεῖν τῷ καταμετρουμένῳ, κατὰ τὸ ποσὸν, φύσεως· ἢ καὶ γελοῖον ἂν εἴη, ἤτοι τὸ συνεχὲς ὡρισμένῳ καταμετρεῖν πειρᾶσθαι, ἢ καὶ ἀνάπαλιν· ἢ καὶ βάρους μέγεθος εἰς μέτρον ταχύτητος λαβεῖν τῆς κατὰ κίνησιν, ἢ τοὐναντίον. Ὅμοιον γὰρ εἰ καὶ ὁράσει τὰ τῶν ἤχων ἐκρίνετο, καὶ ἀκοῇ τὰ χρώματα, καὶ τὰ ἑτεροειδῆ εἰς ἐπίγνωσιν τῶν ἑτεροειδῶν παρεβάλλετο· ὡς μὲν γὰρ ἀνήνυτος ἡ ἐγχείρησις, φανερὸν, ὅτι οὐδὲ τὰ πάνυ ἐγγὺς γινόμενα, εἰς τὸν ἀλλήλων κατὰ μέτρον διορισμὸν ἐξήρκεσεν, εἰμὴ κατ᾽ εἶδος συμφωνοίη αὐτὸ ἐκεῖνο, οὗ μάλιστα ζητεῖται ἡ καταμέτρησις. Ἐπεὶ οὐδὲ γραμμαῖς ἁπλῶς ἐπιφάνειαι, οὐδ᾽ ἐπιφανείαις τὰ στερεὰ φύσιν ἔχει καταμετρεῖσθαι, οὐδ᾽ ἀνάπαλιν, καί τοι κοινὸν ἐν τούτοις τό, τε συνεχὲς, καὶ τὸ κατὰ διαμονὴν τοῦ ποσοῦ. Ὅ,τι οὖν ἄρα εἰς μέτρον χρόνου ὑποτεθῇ, κἂν ἐνθυμήσεών τινων πρόοδοι, καὶ ἐννοιῶν, κἂν μεταβολαί τινες ἄλλαι τῶν φυσικωτέρων, κἂν

ψό-

(1) Φυσικ. §. 97.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ψόφοι ἐκ διαδοχῆς ἠχοῦντες, κἂν κίνησις ἡ τοπικὴ τὸ κοινότατον, ἀεὶ τῷ λόγῳ τῆς διαστάσεως θεωρούμενον τῶν ἀπηριθμημένων ἕκαστον, καταμετρεῖν οἷόν ἐστιν ἄλλην διάστασιν, καὶ τῇ ἐπ' αὐτοῦ διαμονῇ τὴν ἐν ἄλλῳ γνωρίζειν, καὶ οὐδὲν καθ' αὐτὸ θεωρούμενον. Δῆλον δὲ ἐπὶ τοῖς ἀκριβοῦσι τῶν τοιούτων τὰς φύσεις, οἵπερ ὅλοι τοῦ πράγματος τῇ προσοχῇ τῶν λογισμῶν γεγονότες, οὐδὲ χρόνου ᾔσθοντο παρελάσαντος, ὥσπερ εἴρηται. (§. φμζ'.) Παραπλησίως τοῖς ἐν „ Σαρδοῖ μυθολογουμένοις καθεύδειν παρὰ τοῖς ἥρωσιν, ὡς „ Ἀριστοτέλης φησὶν (1), οἳ ὅταν ἐγερθῶσι συνάπτουσι τὸ „ πρότερον νῦν τῷ ὕστερον νῦν, καὶ ἓν ποιοῦσιν, ἐξαιροῦντες „ διὰ τὴν ἀναισθησίαν τὸ μεταξύ. Εἰ δὲ ποτ' ἐξ αὐτῶν τινος ἐκεῖνοι τὴν διαμονὴν ἔστησαν, οὐχ ἢ αὐτὰ, δι' αὐτῶν δὲ, ἢ ταῖς κατ' αὐτὰ συμβαινούσαις μεταβολαῖς, διάστασίν τινα ἐννοεῖν παρεχόμενα, εἰς γνῶσιν ἧκον ἴσης ἄλλης, ἢ ἀνίσου τινὸς διαστάσεως. Ὥστε εἶναι μὲν καὶ οὕτω τοῦ χρόνου χρόνον ἄλλον, εἰδικῶς τε καὶ κυρίως εἰπεῖν τὸ μέτρον, εἶναι δὲ τὴν κίνησιν, ἢ τὴν ἄλλην μεταβολὴν, ὑλικῶς τε καὶ καταχρηστικῶς. Οὕτω γὰρ κἂν τοῖς Γεωμετρικοῖς, ποδιαίαις τισὶν, ἢ πηχυαίαις ἐκτάσεσιν, ὡς μέτροις τῶν μειζόνων ἐκτάσεων χρῆσθαι οἰόμεθα, τὴν ὕλην ἐφ' ἧς ἐκεῖναι, οἷον τὸ ἀνθρώπου μέλος, ἢ τὸ ξύλον εἰ τύχοι, ἢ τὸν σίδηρον, ἐν οὐδενὶ λόγῳ τιθέμενοι.

Θεώρημα ΛΓ'.

§. φξθ'. „ Εἰ καὶ μὴ μόνη, ἥ γε μὴν αἰσθητὴ, καὶ μὴ „ ἀνωμάλως χωροῦσα κίνησις, εἰς ὑλικὸν χρόνου μέτρον, „ ὡς προσφυῶς ἔχουσα κοινῇ δεδοκίμασαι.

Ὑλικῶς γὰρ χρόνου μέτρον ἐτέθη, ὁποιαδήποτε ἀλληπαλλήλως πλειόνων μεταβαλλόντων διαδοχὴ, ἡ τὸν μετροῦντα χρόνον ὡρισμένον τε καὶ δῆλον ἡμῖν καθιστῶσα. (§. φξς'. φξζ'.)

(1) Ἀριστ. Φυσ. Ἀκρ. βιβλ. Δ'.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

φξζ΄.) Πλεῖσαι δὲ ἐπὶ τῶν ὄντων αἱ κατὰ διαδοχὴν μεταβολαί, καὶ ἐπροιώσεις εἰς τοῦτο συμπλοῦσιν. Οὐκ ἄρα μόνη, ὃ τὸ Α΄.

Προσφυεστέρα δ' αὖ εἴη ὥς γε εἰκὸς ἐπὶ τούτῳ ἡ μεταβολή, ἡ προδηλότερον καθιστῶσα τὸν μετροῦντα χρόνον. Τοιαύτη δὲ ἡ αἰσθητή, καὶ τοῖς πᾶσι κατάδηλος, καὶ ὁμαλὴ προβαίνουσα κίνησις. Ἄρα κτ. Ο. Η. τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. φό. Καὶ διὰ τούτων αὖθις σημείως φασὶ κεκινήκαμεν. Οὕτω πολλοί εἰσι καὶ τῶν πάλαι καὶ τῶν ὕστερον οἱ περιβομβοῦντες ἡμᾶς, καὶ τἀναντία ὧν ἐθέμεθα κράζοντες. Πλάτων μὲν γάρ, χρόνου οὐσίαν τὴν τοῦ οὐρανοῦ βούλεται κίνησιν. Οἵ τε πλείους τῶν Στωϊκῶν, καὶ Ἀναξιμένης, αὐτὴν τὴν κίνησιν, Ἐρατοσθένης δὲ τὴν ἡλίου πορείαν. Τοιοῦτο δέ τι ὑπαινιττομένῳ ἐῴκει καὶ Πυθαγόρας, τὴν τοῦ παντὸς σφαῖραν, ἢ περιδινουμένην δηλονότι, χρόνον τιθέμενος. (1) Ἀλλ' ὅσον τοῦ ἀληθοῦς ἐστὶν ἀπᾶδον, χρόνον εἶναι λέγειν τὴν κίνησιν, κἂν ἐκ τούτου δῆλον εἴη, ὅτι τῇ μὲν κινήσει τὸ τάχιόν τε καὶ βράδιον ἐφέπεται, τῷ δὲ χρόνῳ οὐχί. (§. φμδ΄. φνδ΄.) Καὶ ὅτι κινήσεις ἴσαι ἐν ἀνίσοις χρόνοις ἐκπεραίνονται. Καὶ ἀνάπαλιν ἄνισοι ἐν ἴσοις. Καὶ ὅτι καὶ τῶν ἀκινητούντων χρόνος ἐστὶν, οὐδὲν ἧττον, ἢ τῶν κινουμένων, μὴ ἐξὸν ἄνευ χρόνου τὰ ἐν χρόνῳ ὑφεστάναι. (§. φμθ΄. φν΄.) Καὶ εὐκαίρως δή τις τῶν ἱερῶν (2) τοῦ περασείου ἐμνήσθη, καὶ ἔστη „ μὲν ὁ ἥλιος, ἔφη, ὁ δὲ χρόνος ἐχώρει, ἕτερόν τι τὸν „ χρόνον εἶναι ἐπιφέρων παρὰ τὴν κίνησιν. Διὸ καὶ Ἀριστοτέλης (3) ὀρθῶς τὴν μὲν κίνησιν οὐδαμῶς „ εἶναι δέ τι κινήσεως „ τὸν χρόνον ἀπέδωκεν. Ἐν οἷς καὶ τὸν νῦν αὐτὸς τὸν

αὐτοῦ

(1) Παρὰ Πλουτάρχ. Ἀρεσκ. Βιβλ. Α΄. Κεφ. κα΄. καὶ κβ΄.
(2) Αὐγουσ. Ἐξομολογ. Ἀριθμ. λ΄. καὶ λα΄.
(3) Ἀριστ. Φυσικ. Δ΄.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

αὐτοῦ λευκότερον προβαλλόμενος, „ἀριθμὸν εἶναι τοῦτον καὶ μέ„τρον κινήσεως εἴρηκε κατὰ τὸ πρότερον, καὶ τὸ ὕστερον. Ἀφεκτέον γεμὴν ἐνταῦθα, τοῦ τὸν ἀριθμὸν ἐνεργητικῶς ἐκδέξασθαι, ὃ καὶ αὐτὸς παρῄνεσε, προσθεὶς ὡς „ὁ χρόνος ἐστὶ „τὸ ἀριθμούμενον, οὐχ ᾧ ἀριθμοῦμεν. Τοῦτο γάρ ἐστι τὴν μὲν κίνησιν εἶναι τὸν ἀριθμὸν τὸν ἀριθμοῦντα τὸν χρόνον, καὶ τὸ μέτρον ᾧ αὐτὸν εἰώθαμεν καταμετρεῖν, τὸν δὲ χρόνον τὸν ἀριθμὸν εἶναι τὸν ἀριθμητὸν, καὶ αὐτὸ τὸ μετρούμενον διὰ τῆς κινήσεως. (1) Τῷ ὄντι δὲ εἰ τὸ μέτρον προδηλότερον ἀεὶ εἶναι ἐθέλει τοῦ μετρουμένου, προδηλοτέρα δὲ τῆς τῶν πραγμάτων διαμονῆς, ἡ κίνησις, ἅτε δὴ καὶ αἰσθήσει ληπτὴ, πῶς οὐκ εἰκὸς τὴν κίνησιν τοῦ χρόνου ἀποφαίνεσθαι μέτρον, ἢ τὸν χρόνον τῆς κινήσεως; Ἐκεῖνο γοῦν, καί τις τῶν καθ' ἡμᾶς ἔθετο, ἀνὴρ οὐδὲν ἧττον τοῦ Ἀριστοτέλους τὴν τῶν ὄντων φύσιν ἠκριβωκώς. (2) Ὅς „μέτρον ἐστὶ, φησὶν, ὡ„ρῶν, ἡμερῶν καὶ παντὸς τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τὸ φῶς. (δῆλον δὲ ὅτι κινούμενον.) Καὶ τὰ ἐντεῦθεν θειότερα μὲν καὶ μᾶλλον ἀπόρρητα, ἀλλὰ τῷ περὶ χρόνου δόγματι ἐκ τοῦ ἀκολούθου, φῶς ἐπιχέοντα. „Αὐτὸ γάρ ἐστι, φησὶ, τὸ φῶς „εἰ καὶ τότε ἀσχημάτιστον ἦν, ὅπερ ὁ θεῖος ἔφη Μωσῆς καὶ „αὐτὴν ἐκείνην ὁρίσαι τὴν πρώτην τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν „τριάδα. Τὸ μὲν οὖν μέτρον εἶναι τὴν κίνησιν τοῦ χρόνου Ἀριστοτέλης ὑποτιθέμενος πάντας ἂν ἔχοι ὁμοδόξους καὶ ὁμογνώμονας. Τὸ δέ τοι τοῦτο μόνον, καὶ παρ' αὐτὸ εἰς καταμέτρησιν τοῦ παριππεύοντος χρόνου μηδὲν ἕτερον εὐχρηστεῖν ὑπολαμβάνοντι, ἧπερ ἔοικεν, οὐ συναινέσομεν. Παρὰ γὰρ τὴν κίνησιν καὶ μέτρα ἄλλα χρόνου ληφθείη οὐκ ἄχρηστα. Καὶ εἰ γὰρ ἀτρεμὴς ὑπὲρ κεφαλῆς ἡμῖν ἱστάμενος ὁ φωστὴρ, ἐκ διαλειμμάτων εἴη νῦν μὲν σβεννύμενος, νῦν δ' αὖθις ἀνεξαπτόμενος ἐναλλὰξ, ἦν ἂν ἐκ τῶν γινομένων τούτων ἀποσβέσεών τε καὶ ἀνεξάψεων, τὴν τῶν χρόνων, ταὐτὸν εἰπεῖν τῆς τῶν ὄντων διαμονῆς, τὴν παράτασιν οὐδὲν ἧττον τεκμαίρε-

(1) Φιλόπον. ὑπομν. εἰς τὸ Δ. τῆς Φυσ. Ἀριστοτέλους.
(2) Διονύσ. Ἀρεοπαγ. Περὶ θείων Ὀνομ. Κεφ. δ'.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ρεσθαι. Ἀλλὰ καὶ ὁ χρόνος ὁ μεταξὺ ἀκινητοῦντος ἐμοῦ παρ-ρέων, τῇ τῶν ἐμῶν ἐννοιῶν καὶ διαδοχῇ προόδῳ προσσημειούμενος ὁπωσοῦν ἂν καταμετροῖτο. Οἷον δὴ ἐπῆλθέ μοι ποτὲ καὶ νῦν ἀπομνημονεῦσαι τῶν γραμμάτων τὰ κδ'. στοιχεῖα. Εἰ γοῦν καὶ νῷ τῇ ἐπινοίᾳ ταῦτα διέλθοιμι, ἴσως εὔδηλον ὅτι ὁ κατ' ἐκεῖνο χρόνος τῷ νῷ εἰρήσεται, εἰς μέτρον ὑλικὸν προσπαραληφθείσης τῆς τῶν ἐννοιῶν τάξεως. Καὶ συμπαρατείνειν ἄρα ὁμολογητέον τὸν χρόνον οὐδὲν μᾶλλον τοῖς κινουμένοις, ἢ τοῖς ἠρεμοῦσιν, οὐδὲν ἀλλ' ἢ τὴν διαμονήν, τουτέστι τὴν κατὰ τὸ εἶναι παράτασιν αὐτῶν ὄντα (§ φμθ'.) ὅπως ἂν ἤτοι κινήσεως ἔχοιεν, ἢ ἠρεμίας. Συνεμφαίνεσθαι δὲ δοκεῖ μᾶλλον τῇ κινήσει, ἢ τῇ ἠρεμίᾳ τὸν χρόνον, κἀκείνην διὰ τοῦτο εἰς μέτρον αὐτοῦ ἐπισημότατον πρὸ τῶν ἄλλων παραλαμβάνεσθαι. (§. φξθ'.) νικᾷ γὰρ ὁ λόγος ἀεὶ τὰ δῆλα εἰς διορισμὸν τῶν ἀδήλων αἱρούμενος, καὶ ταῖς ἐπισυμβαινούσαις ἐν τῷ κινεῖσθαι τινὰ μεταβολαῖς, τῷ νῷ παρέχων τῆς κατὰ τὴν διαμονὴν τῶν ὄντων ἀδηλοτέρας παρόδου ἀναλογίζεσθαι τὸ ἄλλως ἀτέκμαρτον. Ἀλλ' ἐπὶ τούτοις, ἐφ' ᾧ δὴ καὶ πρὸς τοὺς νεωτέρους τρέψαι τὸν λόγον, οὐδ' οἱ περὶ τὸν Γερμανὸν Οὐόλφιον, εὐτυχῶς μοι δοκοῦσι τοῖς τοῦ χρόνου ἅψασθαι φύσεως. Ἐν οἷς τάξιν εἶναι τῶν ἄλληλα διαδεχομένων ἐν συνεχεῖ προόδῳ τὸν χρόνον ὡρίσαντο. (1) Ἡ γὰρ πρόοδος αὕτη τῶν ἤτοι συνεχῶς κινουμένων, ἢ καὶ ἐναλλὰξ ἀπὸ κινήσεως εἰς ἠρεμίαν μεταπιπτόντων, ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν ἑτεροιουμένων, ἢ τέως κἂν τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν τύχοι τάξις οὖσα, τῶν ἀλλήλαις ἐφεπομένων, ὑλικὸν ἐστὶ μέτρον τοῦ χρόνου, καὶ οὐχὶ χρόνος. Ἐπιστητέον δὲ καὶ τοῦτο, ὡς τὰ εἰς μέτρον χρόνου παραλαμβανόμενα, ἐπισφαλῆ τὰ πολλὰ τυγχάνει παρὰ τὸ τοῦ συνεχισμοῦ ἀνώμαλον. Ἔστι γὰρ κίνησις ἴσητε καὶ ἄνισος, καὶ ταχυτέρα, καὶ βραδυτέρα. Καὶ τὰς κατὰ ψυχὴν δὲ ἐννοίας, ὅτε μὲν τάχιον διαδέχεσθαι ἀλλήλας συμβαίνει, ὅτε δὲ βράδιον. Διὸ εἰκότως ὁ σχετικὸς τοῦ ἀσχέτου ἀντιδιαστελλόμενος χρόνος, ἀνώμαλος ἐστί τε καὶ λέ-

γε-

(1) Ὀντολογ. §. 572.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

γεται. Ταύτῃ δέ τοι καὶ τοῖς ἐνασχολουμένοις περὶ τὴν Ἀστρονομίαν, διὰ σπουδῆς ἀεὶ ἐγένετο, ἡ ὁμαλῆς τινος, καὶ δι᾽ ἴσου περαινομένης κινήσεως εὕρεσις, δι᾽ ἧς ἂν ἔχοιεν ἀκριβῶς τῶν χρονικῶν τμημάτων λαμβάνειν τὴν ἀληθῆ καὶ ἄπταιστον καταμέτρησιν. Οὗ δὴ πράγματος πρὸ τῶν ἄλλων ἐγγὺς ἔδοξε γεγονέναι ὁ κλεινὸς Οὐγένιος, ὁ τὰ λικνικὰ, ἢ καλεῖται, ἐπὶ τούτῳ ὡρολόγια προσεξευράμενος.

Περὶ Κινήσεως.

§. φοα΄. Κίνησις ἐν φύσει ἐστὶν ἡ τῆς οὐσίας ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργείᾳ μεταβολή. Ἢ ὡς Ἀριστοτέλης (1) „ ἡ τοῦ δυνάμει ὄντος ἐντελέχεια ᾗ τοιοῦτον, κίνησίς ἐστιν. Ὁ μὲν οὖν ὁρισμὸς αἴνιγμα ἄντικρυς. Οἱ δὲ περὶ Ἀριστοτέλην ἐκ μυχῶν ἀσαφείας αὐτὸν ἀνασπώμενοι, τὸ, καθ᾽ ἣν ἔχει τι τελειότητα (τοῦτο γὰρ ἡ ἐντελέχεια ἔοικεν ὑπαινίττεσθαι.) ὑφειμένως καὶ ἐν τῷ γίνεσθαι, εἰς τὴν κατ᾽ ἐπίτασιν, καὶ ἐν τῷ γεγενῆσθαι, ᾗ φασὶν, ἐπείγεσθαι τελειότητα ἧς ἐστέρηται (τοῦτο γὰρ τὸ δυνάμει εἶναι, ᾗ τοιοῦτο.) τοῦτο κίνησιν εἶναι βούλονται. Ὡς γὰρ αὐτὸς ἁβρότερον ἑαυτὸν ἀναπτύσσων (2) εἰσηγεῖται „ τὰ μὲν δυνάμει μόνον „ εἰσὶν, οἷον παγετὸς πρὸς θέρμανσιν. Τὰ δὲ ἐντελεχείᾳ „ μόνον, ὡς τὸ ὕδωρ ἤδη θερμὸν ὄν. Τὰ δὲ δυνάμει καὶ „ ἐντελεχείᾳ, τὸ μὲν τόδε τι (ἤτοι τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας) „ τὸ δὲ τοσόνδε (ἤτοι κατὰ τὸ ποσὸν) τὸ δὲ τοιόνδε, (κατὰ τὸ ποιὸν δηλονότι.) Ταῦτα δὲ τὰ καὶ δυνάμει ὄντα καὶ ἐντελεχείᾳ, πρὸς ὃ ἐστὶ, καὶ κινεῖσθαι λέγεται. Ἐπιθεωρηθείη δ᾽ ἂν τοῦτο πρὸς πᾶσαν ἀλλοίωσιν, καὶ πρὸς αὐτὰ δὴ τὰ μὴ σωματικὰ, ἃ καταχρηστικώτερον καὶ αὐτὰ ἀλλοιοῦσθαι, διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργείᾳ μεταβάλλειν, λέγεται. Οὐχ ὅπως γὰρ ὕδωρ χλιαρὸν ὂν, καὶ ἤδη πρὸς θερ-

μό-

(1) Φυσικ. Βιβλ. Γ΄. Κεφ. α΄.
(2) Αὐτ. Αὐτ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

μότητα ἀποκλίνον, δυνάμει τε καὶ ἐντελεχείᾳ ἁπλῶς μεν οὐδέτερον τῇ δ᾽ ἑκάτερον ἐστὶ πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ καὶ νοῦς ὁ τοῖς διδασκομένοις προσέχων ἐστι μὲν πως δυνάμει πρὸς τὴν ἀκρότητα τῆς ἕξεως, ἔστι δέ πως ἐνεργείᾳ, ᾗ ταύτην καταθέμενος, καὶ κατά γε τοῦτο αὐτὸ καὶ κινούμενος.

§. φοβ΄. Ὅροι δὲ κινήσεως δύω, ὅ,τε ἀφ᾽ οὗ καὶ ὁ πρὸς ,, ὅν. Ἐπεὶ γὰρ πᾶσα μεταβολή, φησίν, ἐστὶν ἔκ τινος ,, εἴς τι. (1) (δηλοῖ δὲ καὶ τοὔνομα. μετ᾽ ἄλλο γάρ τι.) ,, Καὶ τὸ μὲν πρότερον, τὸ δ᾽ ὕστερον· μεταβάλλοι ἂν τὸ με- ,, ταβάλλον τετραχῶς· ἢ γὰρ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκεί- ,, μενον· ἢ ἐξ οὐχ ὑποκειμένου εἰς οὐχ ὑποκείμενον· ἢ μὴ ,, ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον· ἢ ἐξ ὑποκειμένου εἰς μὴ ,, ὑποκείμενον. Ἀλλ᾽ ἡ ἐκ μὴ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκεί- ,, μενον οὐκ ἔστι μεταβολή, διὰ τὸ μὴ εἶναι κατ᾽ ἀντίθε- ,, σιν· οὔτε γὰρ ἐναντία, οὔτε ἀντίφασις ἐστί. Τῶν δὲ λοιπῶν, ἡ μὲν ἐξ οὐχ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον μεταβολὴ κατ᾽ ἀντίφασιν, γένεσις ἐστίν· ,, ἡ μὲν ἁπλῆ, ἡ δὲ ,, τίς τινός· ἤτοι ἡ μὲν οὐσιώδης, ἡ δὲ κατ᾽ ἀλλοίωσιν, ἢ ἄλλῃ τῃ. Ἡ δὲ ἐξ ὑποκειμένου εἰς οὐχ ὑποκείμενον, φθορὰ ἤτοι ἁπλῶς καὶ αὐτή, ἢ κατά τι. Ἐπεὶ δέ, ὡς αὐτῷ δοκεῖ ,, αἱ κατὰ γένεσιν καὶ φθορὰν οὐκ εἰσὶ κυρίως κινήσεις, ,, ἀνάγκη δὴ τὴν ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον μεταβολήν, κίνησιν εἶναι μόνον ὡς ἄρα τοὺς ὅρους ἀμφοτέρους πραγματιώδεις τε καὶ θετικοὺς ἔχουσαν.

§. φογ΄. Ἡ μὲν οὖν κίνησις ἡ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον, κατὰ ποιόν, καὶ ποσόν, καὶ τόπον ἐστί. Καὶ κατὰ ,, μὲν ποιόν, ἀλλοίωσις φησὶν ἔσω. (2) (ἣ δὴ ἐν τῇ μεταβολῇ τῶν ἐξ ὧν τὸ σῶμα μορίων, κατὰ σχῆμα, καὶ θέσιν, καὶ κίνησιν, ἢ ἠρεμίαν κεῖται.) ,, Τῆς δὲ κατὰ τὸ ποσόν, ,, τὸ μὲν κοινὸν ἀνώνυμον, καθ᾽ ἑκάτερον δὲ αὔξησις καὶ ,, φθίσις· ἡ μὲν εἰς τὸ τέλειον μέγεθος αὔξησις, ἡ δὲ ,, ἐκ τούτου φθίσις. Ἡ δὲ κατὰ τόπον, καὶ τὸ ἴδιον, καὶ τὸ κοι-

,, νὸν

(1) Φυσικ. Βιβλ. Ε΄. Κεφ. α΄. καὶ β΄.
(2) Αὐτ. Αὐτόθι.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

η νὸν ἀνώνυμος. Ἔστω δὲ φορὰ καλουμένη τὸ κοινόν. Ἀλλὰ μή ποτε αὐτὸ τῆς κατὰ τόπον φορᾶς τῶν μορίων τῶν ἐν τοῖς ἀλλοιουμένοις, καὶ αὐξομένοις, καὶ φθίνουσιν, οὐδ' ἀλλοίωσιν, οὐδ' αὔξησιν, οὐδὲ φθίσιν γίνεσθαι δυνατόν; ἔοικε. Τί οὖν Ἀριστοτέλης ταύτας ἐκείνης ἀντιδιέστειλεν; οὐκ ὀρθῶς δηλονότι. Κινήσει καὶ γὰρ (ἥτις μία ἐστὶ μάλιστά γε καὶ κυριώτατα ἡ κατὰ φορά.) τὰ πάντα ἐν τῇ φύσει περαίνεται. Ἀλλὰ γὰρ τὰ περὶ τούτου, τοῖς τὸ φυσικὸν εἶδος ἀκριβοῦσι, μελέτω πλεώτερον ἐπεξεργάζεσθαι.

§. φοδ'. Πᾶσαι δὲ αἱ τῇ αὐτῇ κατηγορίᾳ βεβηκυῖαι κινήσεις κατ' αὐτὸν (1) ὁμογενεῖς εἰσίν. Αἱ δὲ ἐφ' ἓν εἶδος τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος ἀναγόμεναι, οἷον δύο λευκώσεις, ὁμοειδεῖς. Μία δὲ τὸν ἀριθμὸν φορά, ἡ αὐτὴ ἀδιαίρετος τοῦ αὐτοῦ ἐν ἑνὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ κίνησις. Ἀλλὰ γὰρ τίς ἂν εἴη ὁ αὐτὸς τῷ ἀριθμῷ τόπος, καὶ ὁ χρόνος ὁμοίως διορίσαι οὐκ εὔπετές, τῇ δὲ κινήσει, καὶ κίνησις ἑτέρα ἀντίκειται, καὶ οὐ μόνη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἠρεμία, φησὶ (2), κατὰ στέρησιν. Στέρησις γάρ, ἥπερ αὐτῷ δοκεῖ ἡ ἠρεμία τῆς κινήσεως. Τῇ μὲν οὖν κατὰ τὰ ἄνω φορᾷ ἀντίκειται ἡ ἐπὶ τὰ κάτω· ἡ δὲ ἔμπροσθεν τῇ ὄπισθεν. Καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν ἐξ Ἀριστοτέλους.

§. φοε'. Ἐνταῦθα δὲ τῆς κατὰ τόπον κινήσεως μάλιστα θεωρουμένης, ἧς οὐδ' ἄλλο τι τῶν ὄντων, οὐδέ τις τῶν ἄλλων κινήσεων ἐξήρτηται (ἥ γὰρ Πλάτων φησὶ „ (3) τὸ πᾶν „ κίνησις ἐστί, καὶ ἄλλο παρὰ τὴν κίνησιν οὐδέν.) (§. φογ'.) ὁρισμὸς προκείσθω ὁ τοῖς πᾶσι δοκιμαζόμενος, ὅτι ἐστὶν ἔκστασις ἐκ τόπου, καὶ εἰς τόπον ἄλλον μετάβασις, δι' ἐνεργείας ποιητικοῦ τινος γινομένη. Διῃρήσθω δὲ ἡ κίνησις εἰς τὴν καθ' αὑτό, καὶ τὴν καθ' ἕτερον, ἤτοι τὴν κατὰ συμβεβηκός. Καὶ καθ' αὑτὸ μέν, καθ' ὅ τι αὐτὸ ἐν τῇ ἰδίᾳ οὐσίᾳ, τοῦ τόπου ἐξίσταται ὃν ἐπέχει, καὶ εἰς ἕτερον μεταχωρεῖ.

---

(1) Φυσικ. Ε'. Κεφ. δ'.
(2) Αὐτόθι Κεφ. ϛ'.
(3) Ἐν Τιμαίῳ.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ρεῖ. „ Καθ' ἕτερον δὲ, ὅσα κινεῖται τῷ ἐν κινουμένῳ εἶναι, „ οἷον οἱ πλωτῆρες. (1) Ἠρεμία δὲ ἔστω ἡ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον τοῦ ἐν τόπῳ μονή. Περὶ γοῦν τούτων τῆς ἀκριβεστέρας τῇ φυσιολογίᾳ ἀνατεθείσης, ἃ τῆς παρούσης οὐ κομιδῇ ἔξωρα πραγματείας ἐστὶ θεωρεῖσθαι ταῦτα.

Θεώρημα ΛΔ'.

§. φοϛ'. „ Ἡ μὲν κίνησις θετικόν τι ἐστὶν, ἡ δ' ἠρεμία „ ψιλή τις κινήσεως στέρησις.

Θετικὸν γὰρ πᾶν ὃ οὔτε μηδέν ἐστιν, οὔτε εἴδους τινὸς ἀπουσία. (ἐξ ὑποθ.) Οὐκ ἔστι δὲ μηδὲν, τὸ ὑπὸ ποιητικοῦ ἐνεργοῦντος παραγόμενον. (§. νδ.) Καὶ ὅπερ οὐδ' εἴδους ἐστὶν οὐδενὸς ἀπουσία. Ἡ δὲ κίνησις, καὶ ὑπὸ ἐνεργείας ποιητικοῦ τινὸς ἐστὶ γινομένη, (§. φοε.) καὶ οὐδὲ ἀπουσία εἴδους ἐστὶν, εἴπερ ἐντελέχειά τις καὶ αὐτὴ, καὶ ἔστι τὸ ἐντελεχείᾳ εἶναι μεταβολή. (§. φοα.) Ἄρα τὸ Α'.

Ἡ δ' ἠρεμία ἐνεργείας οὐδεμιᾶς τινος προσδεῖται ποιητικοῦ, ὑφ' ἧς ἂν γένηται. Ἀρκεῖ γὰρ παντὶ ὑπὸ μηδενὸς κινηθῆναι, ἐφ' ᾧ ἠρεμῆσαι καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον μεῖναι. Ἄρα τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. φοζ'. Καὶ περὶ τούτου δὲ, εἴπερ τινὸς καὶ ἄλλου, οἱ φιλοσοφοῦντες πρὸς ἀλλήλους διαστασιάζουσιν. Ἐγένοντο γὰρ καὶ οἱ θετικὸν εἶναί τι παραπλησίως τῇ κινήσει, καὶ τὴν ἠρεμίαν ἀποφηνάμενοι. (2) οὓς δὴ καὶ εἰς τοῦτο τῆς δόξης παραχθῆναι λέγεται, παρὰ τὸ δύναμίν τινα ἐνορᾶν τῇ ὕλῃ δόξαι, καθ' ἣν καὶ ἐν ἠρεμίᾳ τεθεῖσα ἐμμένειν, καὶ τοῖς μετακι-

---

(1) Ἀριστ. Περὶ ψυχ. Βιβλ. ά.
(2) Καρτέσιος Περὶ Ἀρχ. Μέρ. β'. Ἄρθρ. 43.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τακινεῖν πειρωμένοις ἀντέχειν πέφυκε, δι' ἣν ὅτι καὶ βάρη εἰ
τύχοι ὑπέρογκα φασὶν ἐπὶ πλάστιγγος, οὐ ῥᾳδίως ἀποτίθε-
ται τὸ ἀντίρροπον. (1) Οὗτοι γοῦν καὶ τῇ δόξῃ ἑπόμενα
παρασυνάπτοντες, καὶ τὴν κίνησιν ἠρεμίας κατάπαυσιν ἀπο-
καλεῖν χαίρουσιν, οὐδὲν ἧττον ἢ κινήσεως τὴν ἠρεμίαν. (2)
Οἳ γε μὴν πλεῖστοι τοὐναντίον ὑπολαμβάνοντες (3), ἐν μὲν
τῇ κινήσει θετικόν τι εἶναι τὴν πρὸς μετάβασιν ἔπειξίν τε
καὶ ὁρμὴν εἰσηγοῦνται, ἐν δὲ τῇ ἠρεμίᾳ οὐδέν, ἢ ψιλὴν ἐν-
νοεῖν ἔχουσι στέρησιν. Διὸ καὶ τὴν μὲν εἶναι τι γνωματεύου-
σι, τὴν δ' ἠρεμίαν ἐρημίαν κινήσεως ἄντικρυς, καὶ πλέον οὐ-
δέν. Εἰ γάρ τι ἐν τοῖς οὖσι τεθῇ, καὶ ἠρεμοῦν ἔσται ἅμα
προδήλως, ἣν μὴ περαιτέρω καὶ κινήσεως μετάσχῃ ὑπό τι-
νος· ἠρεμίας δὲ μεταλαβεῖν οὐ προσδεηθήσεται. Διὸ οὐδ' ἄ-
λις ἔχει τὴν κίνησιν ἠρεμίας ἀποκαλεῖν ἐθέλειν κατάπαυ-
σιν, ἀπαραιτήτου ὄντος τοῦ αὐτὴν ἐμποιήσοντος. Ἐκείνη γὰρ
ὑπὸ ποιητικοῦ ἐνεργοῦντος παραγομένη, ἔσται τι ἐκ πάσης
ἀνάγκης, ἡ δὲ κατ' ἀπουσίαν τὴν ἐκείνης αὐτόθεν παροπη-
δεῖ, ὃ κοινόν ἐστι πάσαις ταῖς στερήσεσι. Καὶ ἄλλως δὲ
κινήσεων καὶ μεγέθη ἐστὶ, καὶ εἴδη παντοῖα, τῶν μὲν ταχυ-
τέρων οὐσῶν, τῶν δὲ βραδυτέρων, καὶ τῶν μὲν ἁπλῶν, τῶν
δὲ συνθέτων, ἃ δὴ τὸ κατὰ θέσιν εἶναι τῇ κινήσει προσ-
μαρτυρεῖ, καὶ ὧν καθάπαξ ἡ ἠρεμία, ὡς μηδὲν οὖσα, ἠ-
μοίρησεν. Οὐδὲ γὰρ ὅ φασιν, τὸ ἔχεσθαί πως δοκεῖν τῆς
ἠρεμίας τὰ σώματα, καὶ ἀντέχειν πρὸς τὰ κινεῖν ἐπειγόμε-
να, τὸ θετικὸν ἐκείνης οἷον τυγχάνει πιστώσασθαι, τῆς ἀν-
τοχῆς, ᾗπερ δῆλον, πρὸς μὲν τὴν ἠρεμίαν οὐχὶ, πρὸς δὲ
τὸ μέγεθος τῆς ὕλης ἐχούσης ἀνάλογον, καὶ οὐδὲ ἐπίσης ἀν-
τεχόντων, καίτοι ἐπίσης ἠρεμούντων, ὧν ἂν εἶεν οἱ ὄγκοι
ἄνισοι. Καὶ μηδὲ τῶν ἐν ἠρεμίᾳ ὄντων μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν
ἐν κινήσει οὐδὲν ἧττον, τῆς ὁμοίας πρὸς τὸ ἀντέχειν τοῖς
ἐπιφερομένοις ἀμοιρούντων δυνάμεως.

Θεώ-

(1) Περραύλτιος Φυσικ. Τόμ. α΄. Σελ. 92.
(2) Ῥήγιος Φυσικ. Βιβλ. α΄. μέρ. β΄. Κεφ. ε΄.
(3) Ἀρισ. Φυσικ. Βιβλ. ε΄. Κεφ. ς΄. Μαλεβράγχ. περὶ ἐξετάσ. ἀληθ. βιβλ. ς΄. Κεφ. θ΄. Ἰωάνν. Κλέρικος Φυσικ. Βιβλ. ε΄. Μουσχεμβροέκ. Φυσικ. Κεφ. δ΄. §. 107.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006